

Till
Stockholms kyrkogårdsförvaltning

Namngivningen av Heliga Korsets kapell

Med anledning av en förfrågan från KYF beträffande bakgrund och upprinnelse till namngivningen av Skogskrematoriets största kapell, Heliga Korsets kapell, har gjorts en kort genomgång av tillgängligt material i Stadsmuseets bibliotek. Efter genomgången kan konstateras:

Programmet för Skogskrematoriet togs fram av beställaren Stockholms stad med borgarrådet Yngve Larsson i spetsen genom kyrkogårdsnämnden. Det stipulerade tre kapell, ett större och två mindre, med gemensam kremeringsavdelning med expeditionslokaler. I januari 1935 fick Gunnar Asplund i uppdrag att som arkitekt stå för dess gestaltning. I november samma år presenterade Asplund ett första förslag, som antogs av stadsfullmäktige i maj 1936. Redan då hade Asplund klargjort en slags hierarkisk ordning mellan kapellen genom att låta det sista i raden sett från huvudentrén, tillika det största, markeras genom en kolonnhall framför kapellet. I mars 1937 var de slutliga ritningarna klara och byggnadsarbetena påbörjades. Tre år senare, den 21 juni 1940, invigdes krematorieanläggningen med de tre kapellen.

På Asplunds presentations- och arbetsritningar benämns projektet som helhet "Krematorium, Skogskyrkogården, Stockholm." På ritningarna benämns det största kapellet, Heliga Korsets kapell, "Kapell A". Hoppets kapell benämns "Kapell B" och Trons kapell benämns "Kapell C". I sammanhang där kapellen omtalas eller beskrivs i ord används även benämningen *det stora kapellet* för Heliga Korsets kapell, exempelvis i Asplunds egen presentation av krematoriebygget i Byggmästaren 1940. Inga andra beteckningar eller benämningar på Heliga Korsets kapell har framkommit i genomgångna källor.

Det är känt att kapellen gestaltades med betoning på det allmängiltiga i avskedets svåra stund, samt på stillhet och försoning. Det allmängiltiga var också en aspekt som Asplund underströk i underlaget till tävlingen om utsmyckning av kapellen 1938. För Heliga Korsets kapell vanns tävlingen av Sven Erixson genom fresken *Liv-Död-Liv*. Detta medförde också att kapellen kunde

användas för borgerliga begravningar eller för andra trosinriktningar än den kristna.

Vid invigningen av Skogskrematoriet 1940 understryker Pastor primarius Nils Widner: ... *I det heliga korset tro vi kristna, att Gud uppenbarat sitt innersta hjärtelag. Det vittnar nämligen om en kärlek, som icke söker sitt. Det talar om ett offer icke blott för vänner utan även för fiender ...*

Angående namngivningen uppger stadsbyggnadsborgarrådet Yngve Larsson i sitt invigningsanförande 1940 att ... *Det stora granitkorset här utanför viger byggnaden till en svensk kyrka, och det har givit anläggningen dess namn: Heliga Korsets kapell, i anslutning till namnet på ett gammalt medeltida vallfartskapell över Torgil Knutsson, som av trolösa Folkungar år 1307 avrättades på Pelarbacken ovanför Björns trädgård. De båda mindre kapellen ha vi kallat Trons och Hoppets kapell ...*

Förutom med det gamla vallfartskapellet är namnet alltså förbundet med stenkorset som Asplund ritade 1939, då det tre kapellen i stort sett stod färdiga. Det stora granitkorset är det enda objekt med kristen konnotation som bryter landskapet och horisonten då man som besökare går igenom huvudentrén till Skogskyrkogården. Det är placerat i höjd med Trons kapell, som en slags tröskel till det tre kapellen/krematoriekomplexet.

Caroline Constant uppger att Asplund var väl medveten om korsets betydelse både som religiös symbol och som symbol för naturens livscykel och livets kretslopp. Här återkommer alltså temat *liv-död-liv*, som i Sven Erixsons utsmyckning. För att understryka korsets bredare symbolik och förhöja dess arkitektoniska kvaliteter höjde Asplund granitkorsets tvärbjälke något jämfört med proportionerna hos det traditionella kristna korset. Det är värt att notera att gångvägen från huvudentrén och till kapellen alltsedan 1940 har hetat *Korsets väg*.

Kopplingen av namnet Heliga Korsets kapell till det gamla vallfartskapellet anges av Asplund själv i hans artikel *Krematoriebygget* 1940. Ett "Helga Kors kapell" har legat på Södermalm intill *Stora allmäningsvägen* söderut, en väg som ungefär motsvarar dagens Götgatan. Kapellet låg i närheten av dagens Björns trädgård, men dess exakta läge är oklart.

Enligt Erikskrönikan halshöggs, som Yngve Larsson uppgav 1940, Torgil Knutson på en plats utanför Söderport, men någon närmare

lokalisering är inte känd. Först begravdes Torgil Knutson nära platsen för avrättningen, vilket var brukligt, men senare flyttades kroppen till klosterkyrkan på Riddarholmen. Vid Torgil Knutsons ursprungliga gravplats på Södermalm placerades istället ett altare och ett kors, dit man tog sig för att be. Ett troligt antagande har varit att det var på platsen för altaret och korset som det medeltida Heliga korsets kapell uppfördes.

Heliga Korsets kapell omnämns flera gånger under 1400-talet i Stockholms stads tänkeböcker - rådhusrättens protokoll och anteckningar. Det har antagits att kapellet brändes i samband med unionsstriderna i början av 1500-talet, efter vilken tid det inte längre dyker upp i källorna. Namnet Heliga Korsets kapell har alltså även en koppling till betydelsefulla händelser i Stockholms äldre historia.

Lena Lundberg
Antikvarie

Källor:

- Hakon Ahlberg: *Krematoriet på Skogskyrkogården*. Artikel i Byggmästaren, Tidskrift för arkitektur och byggnadsteknik 1940/19
- Gunnar Asplund: *Krematoriebygget*. Artikel i Byggmästaren, Tidskrift för arkitektur och byggnadsteknik 1940/19
- Anna Bergman: *Pelarbacken större 8, arkeologisk undersökning*. Arkeologisk rapport 2009:1, Stockholms stadsmuseum 2009
- Caroline Constant: *The Woodland Cemetery: toward a spiritual landscape*. Stockholm 1994
- Christina Engfors: *E.G. Asplund: arkitekt, vän och kollega*. Stockholms 1990
- Gustav Holmdahl m.fl.: *Gunnar Asplund arkitekt. 1885 – 1940. Ritningar, skisser och fotografier*. Stockholm 1943.
- Bengt O. H. Johansson: *Tallum: Gunnar Asplunds & Sigurd Lewerentz skogskyrkogård i Stockholm*. Stockholm 1996
- Hedvig Schönback: *Heliga Korsets kapell (Skogskrematoriet). Byggnadshistorisk inventering 1995*. Skogskyrkogården del 7. Stockholms stadsmuseum 1995
- *Skogskyrkogården och Heliga Korsets kapell i Stockholm. Redogörelse utarbetad av Stockholms stads kyrkogårdsnämnd i anledning av kapellet färdigställande sommaren 1940*. Stadsfullmäktige handlingar, bihang nr 23 år 1941.
- Sofia Sternegård: *Skogskrematoriet med Trons- Hoppets och Heliga korsets kapell*. Kulturhistorisk karakterisering. Stadsmuseet rapporterar:81, Stockholms stadsmuseum 2015